

Hegyközi Iлона: Viszlát, MANCI - helló, HUMANUS!

Új helyen a friss könyvtári szakmai publikációk adatai

Az elmúlt években megújult a könyvtártudományi és könyvtörténeti tárgyú cikkek dokumentációs feldolgozása a Könyvtári Intézet Könyvtörténeti és Könyvtártudományi Szakkönyvtárában (KSZK). Az egyik legfontosabb változás - amely lényegében a továbbiakat magával hozta -, hogy a feldolgozás a Micro-ISIS-alapú MANCI adatbázisból fokozatosan átkerült a HUMANUS adatbázisba, amely a Bodza keretrendszert használja, tehát lezártuk a MANCI adatbázist, amely az 1980-as évek közepén indult, és közel 61 ezer tételt tartalmaz. Használói a nyitóoldalon (<http://w3.oszk.hu/manci.htm>) értesítést kaptak, hogy tudják: a frissebb magyar és külföldi szakirodalmat - a 2007-ben és azután megjelent magyar anyagot, illetve a 2008 második félévében és azután publikált külföldi cikkeket - a HUMANUS (<http://www.oszk.hu/humanus>) adatbázisban érdemes keresniük.

Az áttérés - a szabványos rekordok és egyéb előnyös megoldások mellett - azt is jelentette, hogy már nem munkaadatbázisokban kell dolgoznunk, és nem negyedévenként tölthetjük fel az új tételeket, hanem a bibliográfiai tételek a külföldi cikkek referátumaival/autoreferátumaival egyetemben folyamatosan kerülhetnek be az adatbázisba, és a használók számára az on-line adatbevitelt követően azonnal elérhetőek.

Részvétel a HUMANUS-konzorciumban

A HUMANUS - a humán tudományi tanulmányok és cikkek több könyvtár által közösen épített adatbázisa - a tagkönyvtárakat konzorciumi formában fogja össze. A KSZK a HUMANUS-ban két, egymáshoz szorosan kapcsolódó tudományterületet (könyvtörténetet és könyvtártudományt) gondoz. A magyar cikkeket és tanulmányokat tekintve teljességre törekszik, a külföldi anyagból pedig célszerű válogatást ad.

A két tudományterülethez a következő, szűkebb témakörök tartoznak:

Könyvtörténet	Könyvtártudomány
Írástörténet	Könyvtár- és információtudomány
Kéziratok, kódexek	Könyvtár- és tájkoztatótevékenység
Könyvtarontatás története	Könyvtártevékenységek
A könyvtárak története	Gyűjteményszervezés, állományvédelem
A könyvtárak, -kereskedelem és -tevékenység története	Dokumentumtípusok, kultúrgyűjtemények
Sajtótörténet	Dokumentumnyomtatás és -feltárás
A cenzúra története	Olvasszolgálat, olvasás, könyvtárhatalmazat
Könyvtárvezetés, bibliofília	Tájékoztató, tájkoztatási eszközök
Olvastörténet	Könyvtárvezetés, munkaszervezés, könyvtárosi hivatás
Könyvtártörténet	Könyvtárépítéssel, -berendezéssel, -technika

Tipppek a könyvtörténeti és könyvtártudományi tételek kereséséhez Többféle segítség, például sűrű áll rendelkezésre, azonban van néhány fontos szempont, amelyre szeretnénk felhívni a figyelmet:

- Figyeljünk arra, hogy a keresésnél a CIKK-MOKKA kezdőlapjának adatbázisai között csak a HUMANUS legyen csillaggal jelölve!

- A cikkeket 1985 és 2006 között feltáró MANCI adatbázis szerepel már a CIKK-MOKKÁ-ban, de egy régebbi, 2005. évi állapotot tükröző változatával, amely egyelőre, a további konverzióig, nem nyújtja ugyanazokat a keresési lehetőségeket, mint az "eredeti" MANCI.

- A magyar anyagot a szokásos módon lehet keresni; ugyanakkor célszerű a tudományterület megnevezésével (Könyvtártudomány vagy Könyvtörténet) eleve szűkíteni a keresőkérdést.
- A külföldi cikkek egy részénél magyar nyelvű referátumok és autoreferátumok is szerepelnek, mégpedig a rekordokba beágyazva, azok szerves részeként.
- A tartalmi feltárás eszköze a Könyvtári és tájékoztatási tezaurusz (nyomtatott változata: 3. revideált kiadás, Budapest, OSZK-KMK, 1992.; elektronikus változata a MANCI adatbázisban: Tézaurusz opció).

Kiadvány-előállítás a HUMANUS-ból

Magától értetődik, hogy örömmel élünk az adatbázis további lehetőségeivel: a KSZK ezután a HUMANUS adatbázisból állítja elő hagyományos időszaki kiadványait (a Könyvtári Figyelő referáló rovata, A magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiája, Hungarian Library and Information Science Abstracts, a Magyar Könyvszemle éves bibliográfiája), és ebből készül az Annual Bibliography of the History of the Book and Libraries című nemzetközi bibliográfiai összeállítás magyar anyaga.

A magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiájának (MAKSZAB, HU ISSN 1789-7920) próbafüzete mint e-kiadvány 2009. május végén jelent meg (<http://www.ki.oszk.hu/107/download.php?view.476>), és a 2007. év első félévében megjelent publikációkat regisztrálja. A próbafüzetet a HUMANUS adatbázisból szinte automatikusan a Bodza keretrendszer programozási eszközeivel sikerült előállítanunk. Munkánkhoz hathatós támogatást kaptunk Rácz Ágnestől (OSZK) és Zawiasa Róberttől (Szegedi Egyetem Könyvtára).

Az áttérés módot adott arra is, hogy átgondoljuk a bibliográfia gyűjtőkörét. A MAKSZAB a témakör publikált szakirodalmát regisztráló nemzeti szakbibliográfia; hagyományosan a könyvtár- és tájékoztatótudomány teljes magyar szakirodalmának feldolgozására törekszik, a dokumentumtípusok lehető legteljesebb körét tekintve. A feldolgozott anyag legnagyobb részét a KSZK által teljességgel feltárt könyvtár- és tájékoztatótudományi magfolyóiratok teszik ki. A határterületekről (könyvkiadás, könyvkereskedelem, digitalizálás, szerzői jog, dokumentumtípusok, más közgyűjtemények, archívumok stb.) az összefoglaló jellegű cikkek kerülnek bele a bibliográfiába, mindenekelőtt azok, amelyek könyvtári vonatkozásúak. A szóródó irodalom feltárásánál a hagyományos, elismert folyóiratokra, a témáról másutt is publikáló, ismert szerzőkre és a szakszerű, tudományos igénnyel megírt, informatív cikkekre összpontosítunk; hírlapcikkeket csak elvétve regisztrálunk.

A MAKSZAB közreadásáról több évtizede a KSZK gondoskodik. Takarékoságból és a gépi keresés új lehetőségeit kihasználva a 2005. évi számoktól a MAKSZAB-ot on-line elérhető e-kiadványként a Könyvtári Intézet honlapján (www.ki.oszk.hu Szakkönyvtár opció) adjuk közre, amely letölthető és kinyomtatható. A kiadványnak korábban évi négy nyomtatott füzetet jelent meg éves és kumulált mutatókkal, mostantól évente két számot adunk közre.

A HUMANUS-ból most előállított e-változat - hasonlóan a korábban nyomtatott kiadvány formájában megjelent bibliográfiához - tematikus felépítésű; a bibliográfiai részhez betűrendes (név- és címmutató) és tárgyszómutató tartozik, a részletes tudnivalókat a használati útmutatókban foglaltuk össze. A gépi előállítás bizonyos kompromisszumokra kényszerített, ugyanakkor a korábbi gyakorlatot korszerűsítő megoldásokra sarkallt bennünket.

A betűrendes név- és címmutató összeállításánál örömmel élünk a számítógép adta lehetőségekkel. A mutató a korábbiakhoz képest jelentősen bővült, és a következőket tartalmazza a regisztrált közlemények adatai közül:

- a szerzők, közreműködők neve (a közreműködés jellegét is feltüntetve) - verzállal;

- a közlemények címe, a sorozati és egyéb címek, a közreadó testületek neve - normál betűtípussal;
- a közleményekben tárgyalt személyek, testületek, rendezvények neve és az ismertetett kiadványok címe - kurzívval;
- a szabad (azaz nem a Könyvtári és tájékoztatási tézaurusz ellenőrzött szótárából vett) tárgyszavak;
- országok, különböző közigazgatási és településnevek stb. a földrajzi kereséshez (pl. Ausztria, Wien vagy Magyarország, Bodony).A próbaszámban még nem szerepelnek utalók, a későbbi számokban erre is számíthatnak olvasóink.

A tárgyszómutató egyszerűsödött, áttekinthetőbbé vált. A Könyvtári és tájékoztatási tézaurusz tárgyszavai verzállal kiemelve, betűrendben követik egymást. Egy-egy tárgyszó alatt csak az adott témáról szóló bibliográfiai tételek sorszáma szerepel, a tárgyszólánc egészét maguknál a tételeknél kell keresni. A közlemények időbeli vonatkozásait is feltüntetjük, azokat kronologikus tárgyszavakkal kifejezve (pl. 13-16. század), erről is a tárgyszómutatóból lehet tájékozódni. Későbbi számainkban a megszokott módon utalókat is szerepeltetünk majd.

* * *

A HUMANUS adatbázis fejlesztése folyamatosan zajlik, a tagkönyvtárak bevonásával. A változásokról-újdonságokról az OSZK Humántudományi Bibliográfiai Osztálya a honlapon rendszeresen hírt ad. Itt nem volt célunk a HUMANUS sokféle lehetőségét bemutatni (annál is inkább, mert ezt megtették már az adatbázis szerkesztői, Tamás Kincső és Vasbányai Ferenc a 3K 2008. évi 2. számában).

A HUMANUS-tagkönyvtárak közül elsőként állítottunk elő bibliográfiai kiadványt az adatbázisból. Bízunk benne, hogy a MAKSZAB próbafüzete és a Könyvtári Figyelőnek szintén a HUMANUS-ból előállított referáló rovata felkelti más HUMANUS-tagkönyvtárak érdeklődését, kedvet kapnak a kiadvány-előállítási program használatához, és tapasztalataikkal, észrevételeikkel segítik a program közös fejlesztését!

Ajánljuk tehát szakmánk művelőinek figyelmébe a HUMANUS adatbázist, feladatunkból adódóan annak is a könyvtörténeti és könyvtártudományi tanulmányokat és cikkeket regisztráló részét, továbbá az e-MAKSZAB-ot, a KSZK bibliográfiai-dokumentációs műhelyének ezt a korszerű módszerekkel előállított régi-új "termékét"! Jó böngészést kívánunk, és várjuk az észrevételeket!